

vlastitim estetskim kriterijima i knjigu je, što je naročito pohvalno, namijenio odraslim čitaocima. U pogovoru je obrazložio kako postoji dugogodišnja zabluda da priče uglavnom dobre bake pričaju okupljenim unucima. Ta se slika možda ponegdje i može vidjeti, ali priče uglavnom kazuju odrasli odraslima i za odrasle, a djeca ih slušaju ako se tamo slučajno zateknu. Koliko odrasli slušatelji sudjeluju u definitivnom oblikovanju kazivanoga teksta, vidljivo je iz njihovih komentara, koji se nalaze u suvremenim zapisima i koji nerijetko izazivaju i promjene u kazivanju. Autor navodi i rezultate istraživanja, iz kojega se vidi da je mnogo veći broj muških od ženskih kazivača: u Portugalu 77%^o, u retoromanskom dijelu Švicarske 86%^o.

Uz svaku se priču nalaze iscrpne bilješke, izvor iz kojega je priča preuzeta, a ako priče nekoga dublje zaintrigiraju, naći će tamo i osnovnu stručnu literaturu.

Ljiljana Marks

Povijest hrvatske književnosti, knjiga 1, **Usmena i pučka književnost**, Liber — Mladost, Zagreb 1978, 662 str. (**Divna Zečević, Pučki književni fenomen**, str. 356—638 i 653—657).

U prvoj knjizi edicije **Povijest hrvatske književnosti** s naslovom **Usmena i pučka književnost** drugi dio knjige ima naslov **Pučki književni fenomen**. On pokazuje posve određen pristup koji izlazi iz prirode predmeta istraživanja i gledišta suvremene književne i lingvističke znanosti, kako ih prihvaća i obrazlaže Divna Zečević.

Postavlja se pitanje, prije svega, u kojoj je mjeri uopće moguće pisanje — povijesti pučke književnosti, i to ne samo zbog toga što je dobar dio građe »potrošen«, nestao, ili je još uvijek nepristupačan, nego također i iz metodoloških razloga.

»Pisati povijest pučke književnosti značilo bi pisati o jednom knji-

ževnom procesu u vremenu. Otežanost istraživanja naglašena je već pomicanjem u blisku prošlost. Taj proces ne razvija i ne poznaje književne pravce, ali poznaje književne rodove« (str. 372).

Pristup Divne Zečević pučkim književnim tvorevinama razlikuje tri vida postojanja pučkog književnog fenomena: vid vječne, bezvremene kategorije, zatim književno-povijesnu kategoriju, u kojoj je moguće promatrati tragove i karakteristike književnih razdoblja u kojima su pučke književne tvorevine nastajale i treće — moguće je pratiti i istraživati postojanje pučkog književnog fenomena u povijesti razvojnog procesa hrvatske umjetničke književnosti.

Pažnja Divne Zečević usmjerena je uvijek na analizu tekstova koje je morala prvo tražiti i otkrivati, iako je dobar dio zanimljive građe pučkih književnih tvorevina priopćen u značajnoj ediciji **Građa za povijest književnosti hrvatske** većinom kao kulturno-historijska ilustracija pojedinih razdoblja.

Upravo tu činjenicu i naglašava Divna Zečević, naime, da bi bez značajnih hrvatskih književnih poslanika i znanstvenika bilo nezamislivo pisanje knjige **Pučki književni fenomen**.

Kad je u pitanju metodološki pristup pučkoj književnoj građi, Divna Zečević je u svojim studijama koje su prethodile ovoj knjizi sama tražila i nalazila putove naglašavajući da joj je težište istraživanja bilo i ostalo u nastojanju da se pokaže književni karakter građe koja nije pažena i čuvana kao raritet, kad su u pitanju tiskani tekstovi, niti onda kad građa potječe iz starijih razdoblja, pa tako npr. kalendarski svesci s kraja 18. i početka 19. stoljeća često nisu ušli ni u inventarne knjige pojedinih biblioteka. Pokazuje se, na primjer, da je dobro sačuvana ona pučka književna građa čiji su autori bili katkad tuženi sudu, pa je tako pučka književna tvorevina znala biti sačuvana — slučajnom arhivskom srećom.

Autori pučkih književnih tekstova, ističe autorica, mogu biti samonikli pučki pisci, ali isto tako i visoko obrazovani pojedinci koji su se s prosvjetiteljskim namjerama obraćali puku ili su stranački reagirali u trzavicama hrvatskog povijesnog života.

Pjesme poznatih hrvatskih književnika postajale su katkad u tolikoj mjeri omiljene i popularne da se često zaboravljalo ime autora, pa su tiskane u pjesmaricama kao »najomiljenije« pjesme, pa se neke od njih izvode i u naše dane na radiju, festivalima gradskih pjesama i gramofonskim pločama.

U svjetlu pučkog književnog fenomena, u knjizi je prikazana sudbina hrvatskog pučkog pjesnika Filipa Grabovca na novi način upravo stoga što je sagledana u kontekstu svojstva pučkog književnog oblikovanja i reagiranja na društvene događaje kao i zbog pučke književne idealizacije, koju Divna Zečević dovodi u odnos s verificiranom povijesnom istinom vremena u kojem je živio Filip Grabovac.

Ukazujući na arhaične osobitosti pučkog književnog postupka u književnoj organizaciji događaja o kojima se piše, Divna Zečević upravo na primjerima pučkih književnih tvorevina, stihovanih kao i onih u prozi, potvrđuje problematičnost podjele na književnost »svjetovnog« i »nabožnog« karaktera, o čemu je pisao Hans Robert Jauss. Analiza pučkog književnog postupka, kako se to očituje u mnogobrojnim primjerima, opovrgava umjetnu podjelu na »svjetovno« i »nabožno«.

Funkciju pučkih književnih tvorevina u značajnim i prijelomnim povijesnim razdobljima Divna Zečević je obradila na tekstovima koji su tiskani u »Danici ilirskoj«; u kontekstu štiva što ga je objavljivala »Danica« postavlja se pitanje »boljeg ukusa« ili, preciznije rečeno, pitanje postojanja »drugog« i drugačijeg ukusa onog sloja čitateljstva kojemu nije bilo dostupno štivo na latinskom i njemačkom jeziku.

Istaknuta je, zatim, uloga pjesama ispjevanih pučkim desetercem koje su nastale u vrijeme narodno-oslobodilačkog rata, a opisivale su stravična stradanja nedužnog stanovništva i na taj način pridonosile buđenju otpora.

Činjenica da **Povijest hrvatske književnosti** po prvi put pruža opsežan uvid u postojanje i djelovanje pučkih književnih tekstova, značajna je već sama po sebi. (O prvoj knjizi ove povijesti, tj. o knjizi **Usmena i pučka književnost**, sustavno je i nezaobilazno izrekao svoje mišljenje dr Ivo Frangeš u časopisu: »Croatica. Prinosi proučavanju hrvatske književnosti«, br. 11-12).

Potrebno je također istaći da povijest hrvatske književnosti upravo u djelu **Pučki književni fenomen** — registrira i začetke novinstva u pučkoj književnoj organizaciji raznih »izvještaja« o ratnim ili drugim izuzetnim događajima.

U djelu **Pučki književni fenomen** Divna Zečević je analizirala u okvirima pučke književne poetike pojave letka, kalendara, pjesmarica (rukopisnih i tiskanih), listova za puk, provela je usporedbu između pučkog spjeva i spjeva umjetničke književnosti na kontrastnim i izrazitim primjerima, analizirala je formule tradicijske usmene poezije u pučkim stihovima i formule pučkih pjesama, a istakla je i odnos usmene književne tradicije i pučke književne obrade usmenih priča i predača.

Osnovno pitanje na koje Divna Zečević odgovara na temelju različitih primjera pučkih književnih tvorevina jest pitanje granica između onoga što se smatra **književnim** odnosno **neknjiževnim**, dakle, riječ je o pitanju o mogućnosti razlikovanja književnih i neknjiževnih tekstova u određenim književnim i povijesnim razdobljima.

Ovim osvrtom, dakako, nastojanja i njihova realizacija u djelu Divne Zečević **Pučki književni fenomen** — nisu iscrpljena, pa ovom prikazu namjenjujem prije svega informativnu funkciju.

Ono što na kraju valja još spomenuti — to je činjenica da su u širok fokus istraživanja Divne Zečević ušle i pučke književne tvorevine gradišćanskih Hrvata.

Nives Ritig-Beljak

Ethnologia Scandinavica, A Journal for Nordic Ethnology, sv. 9, 1979, Editor Nils-Arvid Bringéus, Berlings, Lund 1979, 223 str.

Ovaj broj godišnjaka skandinavskih etnologa, koji izlazi na engleskom jeziku, posvećen je odnosu komunikacijske teorije i etnologije i rezultat je jednog znanstvenog sastanka o toj temi. Stoga se uz osnovne tekstove objavljuju i kritički komentari.

Skandinavska etnologija oduvijek je imala ugled u evropskoj etnologiji. Taj ugled kao da u posljednje vrijeme raste, sudeći po sve češćem citiranju skandinavskih autora u njemačkoj etnologiji. U nas je ipak nedovoljno poznata; pogotovu su nam nepoznati suvremeni razvoji te znanosti. Upravo zbog toga svaki bi od objavljenih članaka i komentara zasluživao detaljan osvrt, što, naravno, nije moguće.

Podrobnije ću prikazati uvodni članak N. Bringéusa, a ovdje navodim sve teme i autore: Nils-Arvid Bringéus: Komunikacijski aspekt u etnologiji i folkloru; Carsten Bregenhøj: Simbolički jezik i masovne komunikacije; Reimund Kvideland: Usmena transmisija u procesu enkulturacije; Jonas Frykman: Ritual kao komunikacija; Anne Louise Gjesdal Christensen: Zgrade kao komunikacija; Bo Lönnquist: Simboličke vrednote u odijevanju; Mátyás Szabó: Upotreba i potrošnja stvari; Ake Daun: Društvena i kulturna integracija u gradskim naseljima; Wigdis J. Espeland: Pojam identiteta u vezi s grupama izopćenih i manjinama.

Sve te teme upućuju na etnološki pristup koji još jednom i na nov

način definira kulturu kao proces priopćavanja znakova i simbola. Kultura je zajednica kodova: kulturna zajednica određena je zajednicom kodova tvrdi Ake Daun. Simboli, za razliku od znakova, specifično su kulturna ekspresija. Studij komunikacija uči nas da neka stvar nije samo stvar nego da ona nešto predstavlja. Kola nisu samo prometno sredstvo; ona su artefakt koji nešto govori o svojem vremenu i o onima koji se njima služe« (Bringéus, str. 8).

Radi se zapravo o slijedećem: ako odnose među ljudima promatramo kao isprepletenost razmjene informacija, među ostalim i kao različite sustave priopćavanja obavijesti o simbolima, onda ćemo i tradicionalne etnološke teme, ili građu, tako moći protumačiti. Ljudi naime ne priopćavaju obavijesti samo i isključivo jezikom. Postoji mnogo neverbalnih načina implicitnih i eksplicitnih komunikacija. Svako komuniciranje ima svoja pravila. Ako u ljudno skinem šešir pred nekom starijom osobom, nisam je samo pozdravio nego sam joj iskazao poštovanje. Uvažio sam naime društveno pravilo da starije treba poštovati. Ako međutim pri susretu uzviknem »zdravo«, iskazao sam drugačiji odnos i poštovao drugo pravilo, kaže Bringéus.

Sama tradicija kao društveni proces nije ništa drugo nego komunikacija, smatra Bringéus u svojem uvodnom članku. Kako se etnologija bavi dijakronom i sinkronom razinom kulture, terminom tradicija mogli bismo obuhvatiti dijakrone razine i procese a komunikacijom sinkronu, suvremenu razinu tog procesa. To više što se metode komunikacija, sredstva i brzina širenja procesa razlikuju u prošlosti i danas. Budući da je komunikacijski proces ipak uvijek sinkron i dijakron, ne možemo ga zamisliti ni kao vertikalnu ni kao horizontalnu liniju. Najbolje ga simbolizira spirala koja sjeđinjuje prošlost, sadašnjost pa čak i budućnost i ilustrira cirkularnu interakciju među ljudima u komunikacijskom kontekstu. Ovaj komuni-